

เทศน์เช้า วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๑

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมนะ มันเทศกาล เรามีวันหยุดหลายวัน มีวันหยุดหลายวันนะ ทางโลกเขาบอกชาร์จไฟๆ เราไปชาร์จแบตกัน เราไปชาร์จแบตให้ชีวิตเรามีความสุขขึ้น มีคุณค่า ก่อนจะมา ก่อนจะถึงวันหยุด เตรียมตัวเต็มที่เลย เวลาหยุดแล้วเราหาแต่สิ่งดีๆ สิ่งที่ไม่ดี อย่าไปแตะต้อง ถ้ามันไม่แตะต้อง เห็นไหม

เวลาเราอยู่กับครูบาอาจารย์นะ หลวงตา เวลาพระออกไปวิเวกกลับมา ท่านถามว่า ไปวิเวกที่ไหนมา ได้อะไรมา ถ้าได้ธรรมวินัยมา ได้ปฏิบัติมา มีสิ่งใดมา ให้มารายงานผล แต่ถ้าไปเทศบาล ๑ เทศบาล ๒ เวลาไปได้ยาฝิ่นมา ได้ยาเสพติดมา ได้ยาเสพติดมาคือว่าไปคลุกคลีกับญาติโยม ไปคลุกคลีแล้วไม่ได้สิ่งใดเป็นประโยชน์มา ถ้าเป็นประโยชน์ขึ้นมาจะ ท่านจะซักจะถาม

นี่ก็เหมือนกัน ก่อนจะวันหยุด เราก็จะไปชาร์จแบตกัน เวลาชาร์จแบตกัน เวลาชาร์จแบตขึ้นมา ชาร์จขึ้นมาแล้วมันได้ประโยชน์หรือไม่ได้ประโยชน์ ถ้าชาร์จแบตมา เสร็จแล้วไปรูดการ์ดมาขนาดไหน เดียวสิ้นเดือนเขาก็มาหักบัญชี

แต่เรามาวัดมาว่าไง มาวัดมาว่า เรามาวัดหัวใจของเรา ถ้าวัดหัวใจของเรา ฟังธรรมๆ ฟังธรรมขึ้นมา ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านตรัสรู้แล้ว “จะสอนใครได้หนอ จะสอนใครได้หนอ” คือมันเส้นผมบังภูเขา คือธรรมะมันอยู่หลังความคิดเราไง เราคิดไม่ถึงๆ เราคิดไม่ถึงว่ามันจะมีคุณค่า เราคิดไม่ถึงว่าหัวใจเราจะมีประโยชน์ขนาดนี้ เราคิดไม่ถึงว่าจิตนี้มีค่ามหาศาล เราคิดไม่ถึงๆ ใจ พอกคิดไม่ถึงมันก็อยู่แบบโลกๆ นี่ไง

ทีนี้ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านถึงเปรียบเทียบ เวลาเปรียบเทียบ จิตนี้เหมือนโคถึก เวลามันนอนจมเงา มันนอนจมอยู่โคลนตม เวลามันนอนอยู่โคลนตม มันนอนอยู่

อย่างนั้น มันแช่น้ำ โคลถักมันแช่น้ำของมัน เพื่ออะไร เพื่อระบายความร้อนของมัน เพื่อความอยู่
สุขสบายของมัน

แต่หัวใจของเราถ้ามันคลุกอยู่ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันคลุกกับกิเลสตัณหา
ความทะยานอยาก จิตใจของคนมันหมักหมม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านก็
เปรียบเทียบ ท่านก็สอนเราไง สอนให้เรามีศีลมีธรรม พอมีศีลมีธรรม เราถือศีลก่อนๆ เวลาถือศีล
ก่อน ถือศีล เราก็เป็นความปกติ เราเป็นคนปกติ เราจะไปนอนจมบนความโลภ ความโกรธ ความ
หลงทำไม

ถ้าจะไปนอนจมความโลภ ความโกรธ ความหลงนะ มันเป็นความทุกข์ความยากทั้งนั้นนะ
แล้วความทุกข์ความยากขึ้นมา ท่านเปรียบเทียบ เปรียบเทียบเหมือนบัว ๔ เหล่า บัวอยู่ในน้ำลึก
น้ำตื้นก็แล้วแต่ มันต้องมีสายบัวของมัน ถ้าสายบัวของมัน นี่สายบุญสายกรรมของเรา บัวของเรา
จะพ่นน้ำหรือไม่ พ่นน้ำของเรา ถ้าเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา

เวลาจะประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ศีล สมาธิ ปัญญา เราต้องมีศีลมีธรรมของเราก่อน ถ้ามีศีล
ของเรา เราชื่อสัตย์กับเราไง ศีลมันจะเป็นไปได้ต่อเมื่อเรามีสัจจะ ถ้ามีสัจจะขึ้นมา เราถือศีลได้
แต่เราไม่มีสัจจะไง เราอ่อนแอ นุ่นก็ไม่ได้ นีก็ไม่ได้ เวลาถือศีลทำไมคนอื่นต้องเดือดร้อนไปกับ
เราหมดเลย เราถือศีลก็เป็นเรื่องของเราไง

เวลาถือศีล เห็นไหม ฉันไม่ฆ่าสัตว์ ไปตลาดนะ คนขายปลามันเห็นคนนี้มา มันทูปหัวปลา
ไว้ก่อนเลย ปลาดี้นพรวดๆ เลย ตัวนี้ ๕๐๐ เพราะอะไร เพราะมันตายแล้ว ถ้าเป็นๆ นี่บาทเดียว

นี่ไง เพราะเราไปโหมยณาไง เราไปอวดเขา เราถือศีลทำไมต้องให้คนยอมรับละ เราทำของ
เราก็ได้ เราทำของเราก็ได้ เราไปตลาด ถ้าปลามันเป็นๆ เราไม่ฆ่าสัตว์ เราไปกินหมูกินหมาก็ได้
กินสิ่งต่างๆ ที่เขาฆ่าไว้แล้วก็ได้ เพราะอะไร เพราะเป็นอาชีพเขา

เราจะบอกว่า สัมมาอาชีพะๆ เวลาคนเขาบอก บาปอยู่ที่คนทำ กรรมอยู่ที่คนกิน เวลากิเลส
มันคลุกมันเคล้าไปทั้งนั้นนะ มันทำให้พวกเราปิดประตูให้เราออกไปไม่ได้เลย เราทำมา ทำเพื่อ
เรา เราทำเพื่อเรา ทำของเรา ถ้าเราทำเพื่อเรา ทำของเรา ถ้าเราไม่สงสัย พอเราทำแล้ว ความ
สะอาดผ่องแผ้วในหัวใจของเรา เห็นไหม นี่ไง หยคนน้ำบนใบบัว ว่าเลยนะ สะอาดบริสุทธิ์ หยค
น้ำบนใบบัว

ถ้าหยคน้ำบนใบบัวมันมาจากไหนล่ะ ถ้าหยคน้ำบนใบบัว ความสะอาดบริสุทธิ์ ไม่ติด แม้แต่ใบบัวนั้น จิตใจของเรา จิตใจของเราถ้าได้ฝึกหัด ได้พัฒนาของเราขึ้นมา พระพุทธศาสนา สอนเข้ามาที่ใจของคน

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม ตรัสรู้ธรรมในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประารถนาจะรื้อสัตว์ขันธ์สัตว์นั้น ไม่ใช่เอากระชอนมากวาดไปหรอก ไม่ใช่เอา อวนลากไปเลย ใช้น้ำมันปลา เขาทำประมง เขาไปทำอาหาร

มักกะ มรรคขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สีด สมาธิ ปัญญา ความปกติของใจ คน ที่มีหลักมีเกณฑ์ คนที่เป็นสุภาพบุรุษ คนที่เป็นปัญญาชนเขาหนึ่งๆ เขามีปัญญาของเขา นี่ไง รื้อ สัตว์ขันธ์สัตว์อย่างนี้ รื้อสัตว์ขันธ์สัตว์ในใจของคน รื้อสัตว์ขันธ์สัตว์หัวใจที่มันทุกข์มันยากนี้ ถ้า หัวใจมันทุกข์มันยาก มันทุกข์ยากที่ไหนล่ะ

เวลาถือศีล ถือศีลก็ศีล ๕ ท่องกันนะ ท่องกัน เดียวนี้เขาอัดเทปไว้แจก เวลาท่องกัน ท่อง มันก็เป็นกิริยาทำท่องเท่านั้นนะ จิตใจถือศีลนะ เดียวกันนี้มันจะไปทำอะไรของมัน ถือศีล มัน วางแผนในใจแล้ว ถือศีล ศีลอย่างนั้นหรือ

ถ้าถือศีลมันเป็นความปกติของใจ ถ้าใจเป็นปกติขึ้นมาแล้วนะ เป็นปกติแล้ว เพราะคำว่า “ปกติ” มันไม่ลำเอียง มันไม่แกว่งไขว้ไหม พอไม่แกว่ง เราหายใจเข้านี่ก็พุท หายใจออกนี่ก็โธ เรา จะทำของเราได้ แต่คิดคูสิ จิตใจเราเดินตามๆ หายใจเข้านี่ก็พุท หายใจออกนี่ก็โธ จิตใจมันคิด ไปรื้อแยก แล้วยอกพุทโธก็ไม่ได้ๆ

อ้าว! จะทำความดีนี่เหม! ทุกคนต้องมาละอายขะยอม มาพะเน้าพะนอหรือ เวลาเอ็งเวียนว่าย ตายเกิดในวัฏฏะ เอ็งเกิด ใครไปเกิดกับเอ็งล่ะ เวลาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะมันก็เป็นเวรเป็น กรรมของเราไขว้ไหม ถ้าเป็นเวรกรรมของเรา นี่ไง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระ โภชิตสัตว์ ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย ท่านทำของท่านมา ท่านทำคุณงามความดีของ ท่าน คนทำคุณงามความดีมาจนคุณงามความดีกับใจเป็นอันเดียวกัน เห็นสิ่งใด เห็นเขาทำร้ายกัน เห็นเขาเอารัดเอาเปรียบกัน เห็นแล้วมันเศร้า มันเศร้า เพราะอะไร เพราะมันทำไม่ได้ อย่าย่าแต่ เราทำเลย เห็นเขาทำก็เศร้านะ ทำไมมันรังแกกันอย่างนั้นนะ ทำไมมันเบียดเบียนกันอย่างนั้น ทำไมไม่เห็นคนอื่นเป็นคนละ นี่คิดมันยังคิดไม่ได้เลย แล้วจะไปทำอย่างไร

สิ่งนี้มันอยู่ที่ไหน มันอยู่ในหัวใจ หัวใจของพระโพธิสัตว์ หัวใจของคนที่มีคุณธรรม แต่ถ้าเป็นหัวใจโจร ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มนุสสไตรัจฉาโน มนุษย์สัตว์ มนุษย์เดรัจฉาน มนุษย์เปรต มนุสสเทโว มนุษย์เทวดา มันเป็นที่ไหนล่ะ มันเป็นในหัวใจใจ หัวใจขณะนี้ เป็นเทวดา หัวใจขณะนี้ เป็นผู้ปกป้องดูแลเขา หัวใจตอนนี้ เป็นผู้รุกรานเขา เบียดเบียนเขา นี่มนุษย์สัตว์ อย่างกับสัตว์เดรัจฉานเลย ทำลายเขา มนุษย์สัตว์

ถ้ามันเป็นไปได้ เราคิดเขียนเรา อดุดา หิ อดุดโน นาโถ คนเป็นที่พึ่งแห่งตน ถ้าคนมีสติสัมปชัญญะอย่างนี้ มารมันจะครอบงำไม่ได้ มารที่มันมาขูมาเหย่ มันมาพลิกมาแปลงในหัวใจของเรา ว่ามันคิดสิ่งใดแล้วไม่มีใครรู้ใครเห็นกับเราใจ เราคิดสิ่งใดเป็นประโยชน์กับเราใจ ทำสิ่งใดแล้วเป็นประโยชน์กับเราทั้งนั้นนะ สิ่งที่ทำไปๆ นะ กรรมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน การกระทำนั้นกรรมทั้งนั้น

ถ้ากรรมดีๆ สิ่งที่ดีๆ กรรมดี คนที่เป็นสุภาพบุรุษ คนที่คิดดีทำดีเขาสร้างแต่คุณงามความดีของเขา เขาสะสมบารมีของเขา ถ้าสะสมบารมีของเขา เทวดาคุ้มครอง ครุบาอาจารย์ของเรา ท่านอยู่ในป่าในเขา เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา จิตสงบ เทวดาคุ้มครองเลย เพราะเทวดาเขาอยากได้บุญด้วยใจ

แต่เทวดาเขาไม่อยากจะเข้าใกล้พวกเรา ยกแขนขึ้นดมสติ กลิ่นคาวของมนุษย์เหม็นมาก กลิ่นคาวของมนุษย์ใจ เขาไม่เข้ามาใกล้เลย แต่กลิ่นในธรรมของครุบาอาจารย์ของเราที่ใจเป็นธรรมๆ แล้ว ทำไมเทวดาปรารถนาล่ะ นี่เขาปรารถนาในหัวใจอันนั้นใจ สิ่งที่เป็นคุณธรรมอันนั้น สิ่งที่ดีธรรมอันนั้นใจ นี่ถ้าทำดีๆ ฟังธรรม ฟังธรรมเพื่อเหตุนี้ ไม่ใช่ธรรมเอาไว้ในตู้พระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าก็พระพุทธรูป พระสงฆ์ก็คือพระนั่นนะ ไอ้เรื่องของเราสบาย ทำอะไรก็ได้

พระพุทธศาสนา ถ้าเราเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาแล้วเราต้องประพฤติปฏิบัติให้มันเป็นความจริงขึ้นมา ให้มันเป็นสมบัติของเราใจ อริยทรัพย์ฯ ใจ ทรัพย์ที่มีคุณค่าขึ้นมา แก้วแหวนเงินทองเขาซื้อขายแลกเปลี่ยนในห้องตลาด

บุญกุศลของเรา สิ่งทีบุญกุศลข้ามภพข้ามชาติ เทวดา อินทร์ พรหมไปจากไหน ก็ไปจากคุณงามความดีของเรานี่แหละ ไปจากบุญกุศล เห็นไหม เทวดาไม่มีตลาด มันเป็นที่พิศสมบัติๆ วิญญาณาหาร อาหารของเทวดา

คำว่า “วิญญูณ” วิญญูณในชั้น ๕ จิต เพราะจิตนี้เป็นพื้นฐาน แต่วิญญูณ วิญญูณาหาร นั้นนะอาหารของเขา อาหารของเขาก็เกิดจากการกระทำของเรานี่ไง ใครทำคุณงามความดีมาก น้อยแค่ไหน มันมาจากไหน มาจากใจของคน

คนที่ทำ เราคิดว่าเราทำจากมีอนะ แต่ความจริงเจตนาในหัวใจนั้นมันปฏิสนธิจิต ความคิด เกิดจากจิต มโนกรรม มโนกรรมมันเกิดจากที่นั่น พอเกิดจากที่นั่น ใครสะสมได้มากน้อยแค่ไหน บุญกุศลมันจะมากน้อยแตกต่างกัน ฉะนั้น เทวดา เวลาไปเกิดเป็นเทวดาแล้ว ทรัพย์สมบัติของ เทวดาถึงได้แตกต่างกัน แตกต่างกันเพราะคนเรามันทำให้เหมือนกัน ทำให้เท่ากัน มันไม่มี นี่ไง วิญญูณาหารๆ ทิพย์สมบัติๆ ไง ทิพย์สมบัติของภพของเทวดาไป

แต่ในปัจจุบันนี้เป็นภพของมนุษย์ไง มนุษย์มีกายกับใจๆ สิ่งนี้เป็นคุณค่าในสติปัญญา ๔ ในอริยสัจ ในอริยสัจเพราะอะไร เทวดาเขาอิจนานะ อิจนาว่ามนุษย์มีร่างกาย เพราะร่างกายขาด อาหารมันตาย เวลาขาดอาหาร ขาดน้ำ ขาดต่างๆ มันจะมีความทุกข์บีบคั้น เพราะความทุกข์บีบคั้น ตรงนี้แหละที่ที่เขาอิจนา อิจนาตรงนี้แหละ อิจนา ให้เห็นว่าทุกข์มันเดือนตลอด อริยสัจ แสดงตัวตลอดเวลาไป แล้วถ้าใครมีสติมีปัญญามันจะได้ประโยชน์จากตรงนี้ไง ถ้าใครมีสติมี ปัญญา เห็นไหม

นี่ไง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ถูกต้องชัดๆ เลย ทุกข์เป็นอริยสัจ ทุกข์เป็น ความจริง ทุกข์เกิดขึ้น ทุกข์ตั้งอยู่ ทุกข์ดับไป ทุกข์ทั้งนั้นเลย นี่ไง แต่ของเราเนะ รัฐบาลบริหาร สาธารณูปโภคเพื่อความสะดวก มีเบี้ยคนจน มีเบี้ยผู้ชราภาพ ใอันนี้เป็นการบริหารนะ แต่เรามอง ถึงสิทธิของเรา มองถึงบุญกรรมของเรา มองถึงหัวใจของเรา แล้วพิจารณาของเราเข้ามา นี่ไง ที่ว่าเทวดา อินทร์ พรหมเขาอิจนามนุษย์ อิจนาตรงนี้ อิจนาที่ว่าทุกข์มันแจ้งๆ ทุกข์มันแสดงตัว ตลอด ทุกข์มันเดือนตลอด เดือนให้คนเห็นภัย เหมือนไฟอยู่บนหัว ถ้าไฟอยู่บนหัวใคร มันจะปิด ไฟบนหัวนั้นทิ้ง

นี่ก็เหมือนกัน ทุกข์ประจำธาตุขันธ์ ทุกข์ประจำหัวใจ ทุกข์ประจำจิต มันมีอยู่กับเรา เทวดา อินทร์ พรหมเขาอิจนานะ อิจนาเพราะอะไร เพราะมันมีกรรมเดือน คอยเดือนพวกเราให้ตื่นตัว ให้ตื่นตัวไป

แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามารื้อค้น รื้อค้นขึ้นมาจนเป็นความจริงในใจขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม ทุกข์เกิดขึ้น ทุกข์ตั้งอยู่ ทุกข์ดับไป เวลาเขาถามประจำ

สรรพสิ่งในโลกนี้เป็นอนิจจัง วัตถุมันแปรสภาพ ทุกอย่างในโลกนี้มันแปรสภาพ ไม่มีสิ่งใดคงที่ มันจะแปรสภาพของมัน นี่เป็นอนิจจัง แล้วอนัตตาเป็นอย่างไรละ อนัตตา

อนัตตานะ พระไตรลักษณ์ เวลาอนัตตาหมายถึงว่า มันเป็นนามธรรมอยู่แล้ว สิ่งที่เป็นนามธรรม สิ่งทางวิทยาศาสตร์บอกว่าถ้าเป็นอนิจจังนี้เข้าใจได้ ถ้าเป็นอนัตตา มันเป็นอนัตตาได้อย่างไรละ เพราะเป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวเรา แล้วใครมันจะไปรู้ละ แล้วคนที่จะทำมันอยู่ที่ไหนละ แล้วทำขึ้นมาแล้วเป็นอนัตตาๆ มันอนัตตาอย่างไร อนัตตาในคำร่าละมั้ง...นี่มันภาวนาไม่เป็น

ถ้ามันภาวนาเป็นขึ้นมา คุณสิ เราค้นหาหัวใจของเรา ถ้าจิตมันสงบเข้ามาแล้ว เวลาจิตสงบ เวลาจิตมันคลายออกจากสมาธิมา มันก็จิตอันเดียวกันนั่นแหละ จิตหายบๆ ของเรา จิตที่มันทุกข์ มันยากอยู่นี้ เวลาหายใจเข้านี่ก็พุท หายใจออกนี่ก็โธ เวลามันสงบระงับ มันวางขั้น ๕ วางอารมณ์ทั้งหมด จิตที่เป็นสัมมาสมาธิไม่พาดพิงอารมณ์ คือไม่มีอารมณ์ แต่รู้อยู่ ไม่มีอารมณ์ สิ่งที่เป็นอารมณ์ว่างๆ ว่างๆ โภกทั้งนั้น

พอมันมีหลักมีฐานของมัน ยกขึ้นสู่วิปัสสนา วิปัสสนาเห็นสติปัญญา ๔ เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรมตามความเป็นจริง แล้วถ้าพิจารณาไป ถ้ามันแปรสภาพ นี่ไง หลวงตา เวลาท่านเห็นกายของท่าน ท่านพิจารณาจนละลายหมดเลย มันคืนสู่สถานะเดิมหมดนะ ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ มันไปของมันหมดเลย เหลือแต่กระดูก เหลือแต่สิ่งที่มันคมแข็ง กระดูกนั่นนะ ท่านนึกถึงว่าให้กระดูกนี้กลายเป็นดิน ดินกลบพับ! นี่ไง อำนาจของมรรค อำนาจของญาณ มันเกิดที่ไหนละ

ยานก็ยานอวกาศไง ยานอวกาศก็ส่งไปนอกโลกไง แต่กำลังของจิตละ สิ่งที่เป็นปัญญาญาณมาจากไหน แล้วมันมาจากไหนละ มันมาจากจิต มาจากจิตที่สงบแล้ว เห็นใหม่ ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ มันต้องมีเหตุ มีที่มา ต้องมีการกระทำ ไม่มีสิ่งใดลอยมาจากฟ้า

ทฤษฎีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรารธนามารื้อสัจธรรมในตัวใจ แล้วเราต้องทำขึ้นมาให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมาในใจของเรา ให้เป็นข้อเท็จจริงขึ้นมา แล้วเราจับต้องของเรา เราพิจารณาของเรา นี่ไง ฟังธรรมๆ เพื่อเหตุนี้ไง

จิตใจของเรามันนอนจมปลักอยู่กับความโลภ ความโกรธ ความหลง หมักหมมอยู่อย่างนั้น มีแต่ทุกข์แต่ยาก เวลามีการกระทำ ทำให้มันผ่องแผ้ว ให้มันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา ถ้าเป็นจริงขึ้นมา หยดน้ำบนใบบัว ไม่ติดอะไรทั้งสิ้น แต่มันจะเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เราต้องทำเต็มที่ของเรา นะ เราทำของเราขึ้นมาให้เป็นประโยชน์กับเรา

นี่วันหยุด ก่อนที่จะถึงวันหยุด ๔ วัน ๕ วัน เราก็กะไปชาร์จแบตเตอรี่ ชาร์จแบตเตอรี่ขึ้นมา ให้มันเป็นประเด็นขึ้นมาในใจ คือให้มันถูกคิด สำนึกให้มันมีอยู่ในใจเรา กลับบ้านไปยังมีสิ่งใดให้ไป คิดต่อ ฟังธรรมๆ เป็นเรื่องแสนยาก ฟังแล้วนะ อย่าเชื่อ หลวงพ่อพูดอย่างนั้นจริงหรือเปล่านั้น หลวงพ่อโกหกทุกวันเลย กลับไปคิดที่บ้าน พิจารณาที่บ้าน แล้วถ้าคิดได้ กลับมาเลย ธรรมสภาจุ ฉลาด มุมมุงกลมมุดมัม การสนทนาธรรมเป็นมงคลชีวิต การถกธรรม การถกถึงวิธีการหาทาง ออกเป็นมงคลชีวิต เป็นมงคลของเรา

นี่ไง ฟังแล้วอย่าเชื่อ กลับไปคิด นี่ไง มันได้ประโยชน์ตรงนี้ ได้ประโยชน์ตรงเราฝึกหัด ปัญญา ฝึกหัดให้เราได้ถูกคิด ฝึกหัดให้เรามั่นคง ฝึกหัดให้เราได้คิด มันจะพัฒนาขึ้น หัวใจจะ เข้มแข็งขึ้น ไม่เป็นเหยื่อของสังคม ไม่เป็นเหยื่อของโลก ไม่เป็นเหยื่อของคนที่จะมาแสวงหา ผลประโยชน์ไฉ

เวลาประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริงขึ้นไปแล้วนะ อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่ง แห่งตน เวลาประพฤติปฏิบัติไปเป็นสันติภูมิจิโก รู้จำเพาะตน รู้จำเพาะหัวใจนั้น รู้แล้วเป็นร่วมโพธิ์ ร่วมไทรของบริษัท ๔ บริษัท ๔ เลยนะ ผู้ที่พึ่งพาอาศัยมหาศาล เพราะอะไร คนประพฤติปฏิบัติ ไปแล้วมีดบาดด้าน มรรค ๘ มีด ๘ ด้าน หาทางออกไม่ได้ แล้วครูบาอาจารย์ที่ท่านกระเสือก กระสนผ่านไปแล้ว โอ้อโฮ! มีประสบการณ์ทั้งนั้นนะ เป็นไปได้ทั้งนั้น ถ้าทำได้จริง

เพียงแต่เราไม่มีบาทฐานไฉ ไม่มีพื้นฐานที่จะรองรับ ไม่มีพื้นฐานที่จะฟังเรื่องอย่างนี้ ไม่มีพื้นฐานจะฟังเรื่องธรรม ไม่มีพื้นฐานที่จะรู้จริง ไม่มีพื้นฐาน เอวัง